

ÁLLATVÉDELEM

○○○ A MAGYARORSZÁGI ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLETEK KÖZLÖNYE ○○○

○○○ KIADJA AZ ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLET BUDAPESTEN ○○○

IX., Ernő-utca 11-13. sz. Telefon 85-12.

Ezen lap közleményeinek utánnomását nemcsak szívesen megengedjük,
hanem tisztelettel kérjük is.

Megjelenik egyszer havonként. || Előfizetési ára 1 évre 2 korona

III. ÉVFOLYAM

1906. AUGUSZTUS

∴ 8. SZÁM ∴

Az állatvédelem természettudományi szempontból nézve.

Irta: Dr. Kukuljević József.

Az állatvédelem eszméjének támogatására az erre vonatkozó irodalomban már rendkívül sok érvet hangoztattak, törekedtek és törekednek ma is annak jogosultságát bizonyítani. Az eszme hívei elővették minden fegyverüket, minden eszközt megragadtak, de a végeredmény mindig vagy aesthetikai vagy aethikai alap volt.

Ez vonta maga után azt, hogy az eszme ellenesei érzélgősségnek minősítették az állatvédelem érdekében kifejtett propagandát.

Utóbbi időben a madárvédelemmel kapcsolatosan egy új bizonyíték, egy új meggyőző érv került forgalomba és pedig az, hogy a madárvédelmet köz- és nemzetgazdasági szempontból is fel kell karolnunk.

Én, ki hazánk madárvédelmével már évek óta

foglalkozom, annak gyakorlati megvalósításában is munkálkodtam és munkálkodom maig is, én is kénytelen voltam a nagy közönnyel szemben az imént említett érvekhez fordulni, mert ezeknek helyességét gyakorlati tények és eredmények is igazolják.

Ezen küzdelem közepette beigazolást nyert a *phylosophia Spencer* és *Comte* által hirdetett azon tantétele, hogy csak a „positivumok“ irányadók, pusztán azokkal lehet dolgozni. Aki az állatvédelem küzdőinek harczát behatóbban tanulmányozza, kell hogy észrevegye azt, hogy az eddig folytatott harcz és érvelés nem indult ki egy teljesen megdönthetetlen alaphól, mert amit egyesek jónak, erkölcsösnek, szépnek, nemesnek tartanak, azt mások viszont közönyösen fogadják.

Kell tehát egy „positivum“, mely megdönthetetlen. Felmerül a kérdés, van-e ilyen és hol találjuk azt meg? Szerintem a kérdés eldöntése nem nehéz. Vissza kell térnünk a természethez, vissza kell térnünk a természettudományokhoz.

Szerintem csak itt találjuk meg az igazi alapot, azt, mely élvezetes tudományos kutatások, tanulmányok és vizsgáldóságokból épült fel.

Akik a természettudományok azon ágait, amelyek az állatvilággal foglalkoznak, s első sorban a zoológiát tüzesebben tanulmányozták, tudják azt, hogy az emberiség fennállása óta az állatvilág mindig megfigyelés tárgyát képezte.

Ezzel kapcsolatosan foglalkoztak az ember problémáinak megoldásával is.

Ezen kutatások, tanulmányok erős harcokat, elkeseredett vitákat involváltak a tudósok részéről. Minden tábor egy-egy különleges elv alapján részekedett a kérdést megoldani és ma, a felvilágosodottság korszakában, a XX. században, az általánosan elfogadott nézet szerint az ember, a teremtés koronája, — a legkövetesebb lény sem más, mint az állatvilág leszármazottja.

Ha az állatvilág nem volna szorosan összeforvra az emberiség fejlődésével, minek e harc, minek e vitaközás. Ha pedig összeforrt (és ezt nem tagadhatjuk), úgy a kérdés már is megoldást nyert s felesleges esztetikai és aethikai alapokat keresni, azokkal érvelni.

Felmerül a kérdés, ha ily biztos, megdönthetetlen alapunk van, miért nem abból indulunk ki, miért nem érvelünk azzal? Erre is könnyű a felelet. Az ok nem más, náint az, hogy a nagy tömegnek nincs érzéke a természettudományok iránt, az azokban foglalt örök igazságok nem járják át az emberiség legnagyobb részének lelkületét. Hisz a természettudományi buvárlatok csak fáradtságos, idegölő munkát kívánnak és anyagi előnyöket nem nyújtanak.

Tudományos kutatások folytán elért fényes eredmények pedig rendszerint heves megtámadtatást involválnak. A mai korszak forrongásai, villongásai az örökké megoldatlanul maradó szociális törekvések és mozgalmak lekötik az emberiség figyelmét és munkáját, ez s a létért való küzdelem, ezek azok a rugók és mozgató erők, melyek a nagy tömeget hullámzásba hozzák. Valljuk be, ezek közepette nem akad idő, hogy a természet problémáinak megfejtesével foglalkozzunk, a természet misteriumába behatóljunk.

Természetesen nem is a nagy tömegnek kellene kezdeni a dolgot, hanem az iskolákban, a nevelés terén.

A zoológiát szerintem más alapon kellene tanítani és talán kisebb súlyt kellene helyezni a systematikára, helyette inkább az összehasonlító bonctani és élettani jelenségeket kellene kidomborítani. De hagyjuk ezt is. Ez a thema nem képezheti jelen fejtegetésem tárgyát, azt talán más alkalomra hagyom. Ha természettudo-

mányi szempontból nézzük az állatvilágot, úgy megtaláljuk a szoros kapcsolatot az ember és állat között.

Ez nem légből kapott állítás, ezt bizonyítják azon tudományágak, melyeknek célja éppen e kérdést megdönthetetlené tenni.

Egyik ilyen tudomány az összehasonlító bonctan (Comp. anatomia), melyet már *Hippokratés* tanítványai ismertek és alkalmaztak azon célzattal, hogy állat és ember között az összefüggést megállapítsák.

Claudius Galenus a leghíresebb anatómus, ki Kr. e. 131—200-ban élt, oly észleletekre helyezkedett, amiket kutya és majom boncolásánál tapasztalt, mivel abban az időben embert nem volt szabad boncolni.

Egy másik tudomány, mely az emberiségnek az állatvilágtól való leszármazását szintén tényekkel igazolja, a palaeontologia, vagyis őslénytán, mely megkövesült leletekből állítja össze az állatvilág sorozatát. Természetesen a részletekre itt nem térhetek ki, mert ezek fejtegetése a végletekig vezetne.

Mindezekhez csatlakozik a *fejlődéstan* tudománya, mely viszont adataival kimutatja, a Haecckel-féle biogenetikai törvény igazságait, hogy minden állat — tehát az ember is — a fejlődés folyamán keresztül megy gyors egymásutánban, tetemes ugrásokkal mindazokon a fejlődési fokokon, melyeken az egész törzs keresztül ment. Vagyis az ember magzati fejlődése korában az egysejtű állat stadiumától kezdve végig megy az összes állattörzsek fejlődésének fokozatain. Mint említém, megtaláljuk az egysejtű állat stádiumot, ezt képviseli a pete-sejt; megtaláljuk többek között a halak, kétélűek, hüllőknek megfelelő stádiumot is, természetesen igen gyors váltakozásban.

De hogy az ember az állatvilággal, de különösen az emberszabásu majmokkal rokonságban van, azt bizonyítja *Friedenthal*nak azon kísérlete, hogy ember vért emberszabásu majmokban oltotta be, minden káros utókövetkezmény nélkül, ami azt bizonyítja, hogy a véralkat a kettő között nagyon is azonos.

Számos adatot lehetne felsorolni a természet-tudományok köréből, mely az ember és állatvilág közti összefüggést bizonyítanán, de arra itt tér nem kínálkozik.

E kérdést illetően való érintésébe is csak azért bocsájtoztam, hogy ebből az állatvédelem számára egy végkövetkeztetést vonjak és a kérdés létjogosultságát, az esztetikai és aethikai alapok mellőzésével, pusztán tudományos érvek alapján is bizonyítsam.

Ha áll az a tétel, hogy az emberiség az állatvilág leszármazottja, — ez pedig ma kétségbevonhatatlan igazság — úgy következként állani kell annak a tételnek is, hogy az állatvédelem gyakorlása nem érdem,

hanem egyenesen kötelessége minden józang gondolkozásu embernek. Ha figyelembe vesszük az emberiség nagy tömegének közönyösségét az állatvédelemmel szemben, ha tanulmány tárgyává tesszük, kik tulajdonképen azok, akik az állatvédelem jogosultságát nemcsak hogy elismerni nem akarják, hanem ellenkezőleg, egyenesen kárhözhatják, neszeleges dolognak tartják, és ép ez eszmével ellenkezőleg cselekszenek, úgy azt látjuk, hogy nem mások gondolkodnak és cselekednek így, mint azok, akik műveltség híjján vannak, kik nem ismerik a természet örök törvényeit és sohasem foglalkoztak természetudományokkal, nem ismerik azok misteriumait.

Ezen tapasztalat megerősíti azon állításomat, hogy igazi állatvédő csak az lehet, aki természetudományi ismeretekkel rendelkezik, vagy aki ilyenekkel foglalkozik. Nevelnünk, oktatnunk kell az emberiséget. Azoknak kell felvilágosítani az emberiséget, akik erre hivatva vannak, az iskolában a gyermeki szívből kell elültetni a nemes magot, ott kell az érdeklődést a természet iránt felkeltetni, de ki kell oktatni a gazdaközönységet is, meg kell magyarázni a népnek, hogy a természet harmóniája kívánja az állatok létezését.

Csak rá akartam mutatni arra, hogy a természetudományok ismeretének hiánya az oka a még különösen hazánkban uralkodó nagy közönynek az állatvédelemmel szemben, de viszont látjuk, hogy legjobban művelik azok, akik a természetudományok minden izét, minden pontját, rejtékét ismerik. Hogy többet ne említek, így a magyar állatvédelem egyik megalapítója *Herman Ottó* volt, egyik oszlopos tagja, másik nagy természetudományunk *Chernel István*. Legujabban pedig azt tapasztaljuk, hogy ugyancsak a természetudományokkal foglalkozó tanárok és orvosok álltak sorompóba az állatvédelemért. Mint egy másik közleményemben jeleztem, harcossaiav szegődtek a lelkesés is, de itt a kiindulási alap a valláserkölcsi célnak.

Hatoljunk be tehát a természetudományok nagy misteriumaiba, — ha már a hivatás sokakat elteríti a természetudományoktól, úgy legalább szórakozás, lelkünk, szellemünk nemesítése céljából foglalkozunk azokkal; ez egyszersmind, hathatósan elő fogja mozdítani az állatvédelem eszméiért lelkesedők munkálkodását is. Én a magam részéről nem képezek felségesebb élvezetet és lelki gyönyört, mint a természet rejtélyeivel és azok megoldásával foglalkozni.

Foglalkozunk az állatvilággal, gyarapítsuk e téren ismereteinket, ezzel közelebb jutunk saját éntünk problémájának megfjtéséhez és biztosabb támpontot nyerünk az állatvédelemért sikra szállhatni.

Éneklőszárnyasaink betegségei.

Írta: Sóljom.

A szárnyasvilág kórtanáának jókora anyaga, az állatgyógyászat szaktudásának is elegendő dolgot ad, mindamellett ösmertebb éneklőszárnyasainkat meglátogató nyavalyák elősorolásánál röviden kiterjeszkedni kívánnék néhány részletrre, ámdé ezekben is inkább csak szerényebv utbaigazitásokat adhatok, ösmertebb olyan gyakori bajok felől, melyek fogságba jutott éneklő szárnyasainkat sokkalt gyakrabban s hevesebben gyötörnek, mint arany szabadságukat élvező társaikat. Ugyanazok a betegségek, melyek egyes szárnyast a szabadban érnek, a fogságban levőnél rendszerint veszedelmesebb jelleggel öltenek; a jóárok kezelésé, a maga tájékozatlanságában rendszerint inkább ártalmára, semmint hasznára van néha a szárnyasnak, melynek a természet s az ösztön mindenkor inkább javára van, semmint az emberi jóákarat diktálta helytelen gyógykezelések.

Fogságba jutott szárnyasok elsöbben is nélkülözni kénytelenek a szabad mozgás terrénumait; ez már magában véve káros tünet. A beteg szárnyast szerfeltől nehéz helyesen és eredményesen gyógykezelné még akkor is, ha a bajt fölismertük. Szabadban élő állománynál, mondjuk például fáczánoknál, egy-egy járvány fellépésénél preventive elejét vehetjük a bajnak, s ha valami ki is üt, nem kell külön, minden eggyessel elvezödni; annál több gondot és fáradságot igényel egy-egy fogságban levő kedvenc szárnyasunk, főként éneklőnk gyógykezelése.

Az éneklők gondozása amúgy is felette kényes; a hány madártulajdonos, annyi az orvos. Mindenki, más és más kipróbált szerrel, mindenesetre legjobb akarattal igyekszik kedvencén segíteni. Hogy legtöbbnyire sikertelenül, annak oka nem a jó szándékon, hanem a tájékozatlanságon mulik.

Ma már hazánkban is van rendelö-intézetünk és szakemberünk ezen a téren; csak hogy nem mindenkinek van alkalma, különösen vidékröl, tüstént odaforulni, így tehát azt hiszem, az éneklők barátaí szívesen veszik, ha egy-két ösmertebb baj tünetét részletezem, úgy a hogy azokat megfigyeltém és egybegyöttem.

* * *

A vérszegénység és aszkór csakis olyan szárnyasoknál jelentkezik, melyeket állandóan szorító fogságban tartanak. Az erdök-mezök fürgé tollas népségét mozgásukban mi sem korlátozza s így ök e két bajtól a szabadban teljesen mentesek. A kór előidözöje majdnem kizárólag a kellö mozgás hiánya; a bajt fokozhatja a helytelen táplálkozás.

Állatkertek táj volíerjeibe helyezett szárnyasoknál, elegendö mozgási terület mellett, a baj szörványosabban jelentkezik; leggyakoribb a kis kalitkba zárt éneklöknél.

Az elzart szárnyasok aszkórának és vérszegénységének első szíptomái a feltünnö lesoványodás, a szájszervek s toroknyílás halványabb piros színezete s a zavaros tekintet. Verőfényben, száraz helyiség, tág kalitba

helyezés, rendszerint enyhítenek a bajon. Magevő éneklőknek ilyenkor kendermagot nem czélyszerű adni; e helyett mákot, kölest, répa és saláta magot adhatunk, néhány zöld salátalevél kíséretében.

Vérszegény rovarvő szárnyasoknak naponta friss rovarkészletet kell adni; lehetőleg eleven kukacot, pondrót stb. Főtt és reszelt marhasziv is erősítő táplálék. Vannak, kik az eledelre pár csöpp finom mandolajolajat öntenek. A homeopaták, golyócskák alakjában, kinint is vegyitenek a tápszer közé. Ha a vérszegénység és aszkór székrekedéssel jár, nux vomicit, ha hasmenéssel, pulsatillát adnak. Legtöbb esetben csak a megfelelő szabadabb mozgás hozza meg a kívánt eredményt.

A vérszegénység és aszkór veszedelmeinek leginkább kitett szárnyasok a fülemilék, cinkék, posztáták, billegények, sárgarigó, barátka s a legtöbb pintyféle.

* * *

A nehézkór vagy epilepsia csak oly gyakori a szárnyasok világában, mint az emberek közt; rohamai éppen oly hirtelen lepik meg a gyöngse szárnyast, mint az embert. Néha az áldozat, legszebb trillázásai közben lefordul az ágról, elkezdi szárnyait verdesni, görcsösen vonaglik, csőrét összeszorítja s a roham végeztével, élettelenek látszó helyzetben marad.

Rohamai után aztán lassanként ismét magához tér, ám számtalan eset akad, midőn egy-egy hevesebb rohamnak áldozatul is esik. Áll ez leginkább elhízottabb szárnyasokról. Éneklőink élelmét gondosan meg kell tehát válogatniuk; hiszen úgy sem az a célunk, hogy az éneklő szárnyasokat hizlalóba vegyük.

Mihelyt az epilepsia első tünetei mutatkoznak, fokozatosan kisebb adagokban, dietétikus tápszerre kell átmenni. A magevőtől a kendermagot, a rovarvóktól a kukac-adagokat kell megvonni, illetőleg a legszűkebbre szabni. A rohamok fellépésénél a hideg víz jó szolgálatokat tehet; a görcsökre esett szárnyast 2–3-szor friss vízbe kell mártani, azután gyöngéden letörülni és óvatosan masszírozni; ez által a vérkeringés normális utakra tér.

Ha a beteg szárnyas magához jött, a kalit ajtáját nyitva kell hagyni s őt a szobában szabadon bocsátani, hogy ott elegendő mozgást tehessen. Súlyosabb esetekben, naponta néhány apró pilulát rendelnek stramoniumból vagy aconitum napellusból.

* * *

Szédülési rohamok sem ritkák éneklőinknél; szédüléseikkel sok esetben kergés jelentkezik. E rohamok némelyikénél a görcsös vonaglás, majdnem olyan tünetek közt jelentkezik, mint az epilepsziánál.

Túl magas, toronyyszerű kalitok lakói, gyakrabban esnek szédülési rohamokba. Mihelyt egy ilyen alkatu kalitban a szárnyasnál szédülés jelentkezik, tágas, de alacsony kalitba kell helyezni; ezek amugy is előnyösebbek a toronymagas kalitoknál, a melyek lehetnek tetszős, diszes alkotmányok, de korántsem célszerűek.

Gond legyen arra is, hogy a szárnyast macska ne nyugtalanítsa, sem pedig elkenyeztetett, vásott gyer-

mekek ne ijesztgessék, vagy éppen gyötörjék! Ilyen esetekben a kezelés s gyöngéd figyelem mit se használ.

Szédülések ellen székfűgumvat, chamomillát kell a tápanyag közé vegyíteni, sőt tanácsos ugyanabból a vizitálba is forrázatot önteni.

* * *

A szárnyasok elhízása sem egyéb betegségnél. Előidézője ugyancsak a mozgás hiánya s a túlságosan zsíradékanyagokat tartalmazó táplálék. A hizsának induló szárnyas keveset dalol, rövid lélegzetű s külsejében kövéres, gömbölyű.

E bajnál a tápanyagon sürgősen változtatni kell. A madáreleség legsoványabb fajtáihoz kell iynulni; így az eledelk közül ki kell vonni a kender-és lenmagot, napraforgót, mákot s egyáltalában mindennemű olajtartalmu terméket.

Pótlásul, sőt gyógyszerül bőségesen adhatunk megfelelő friss zöld madáreleséget. A rovarvók táplálékát felénnyire kell apaszítani s bőven vegyíteni reszelt sárgarépával. Az elvont eledel további pótlásul célszerű érett vagy száritott bodzagyököt adni. A kukacot, fűgét, gilisztát egyidőre teljesen mellőzni lehet, legfeljebb keményebb szárnyu rovarféléket adhatunk.

* * *

Gyakorikak a szárnyasok világában a bélbajok is. Czélszerűtlen s még inkább káros táplálás következtében, hasmenésük, sőt vérhasuk támad. A bélbajok előidézői a penészes, dohos s még inkább az erjedésgé rothadt, bomlásnak induló tápanyagok. A szokatlanul vizenyős ürülék csakhamar eláruja a baj eredetét. A tápanyagot ilyen esetekben legkisebb adagokra kell szorítani, sőt nem is tanácsos egyebet adni, mint mákot vagy zabszemeket; az utilapu magva is jó szolgálatokat tesz. Ivóvíz helyett sűrű zabforrázatot kell adni.

Mihelyt a tünetek alább hagynak, fokozatosan vissza lehet térni a szokott eleséghez.

Vérhasszerű tüneteknél nyers tojásfehérjét, italu pedig kevés zabforrázatot adhatunk. E bajban a szilárd táplálék néha rögtöni halált okozhat. Általában bélbajok esetében célszerű az italba egy-két csöpp opium-tinktúrát vegyíteni.

Rendelvényeknél, szárnyasok béltbetegségeinél, ponként az eleség közé vegyíteni 2–3 szemcse arzenikkummal vagy cephalis ipeacuantha gyökér darabkákkal is eredményt érnek.

* * *

A bélbajokkal úgyszólván kapcsolatos székrekedés, a szárnyasok világában távolról sem oly gyakori, mint ellentéte a hasmenés. Székrekedés esetében maga a szárnyas ösztönszerűen, folytonos vizivás által, segít magán, úgy hogy csak az esetben kell gyógykezelní, ha a baj makacsnak mutatkozik. A bajon segíthetünk azáltal, ha az ivóvízbe oldószereket teszünk. Egy fél ivópohányi vízbe öntött 5–6 csöpp rebarbara-tinktúra, megfelelő szolgálatokat tesz. Ha éppen hozzájuthatunk friss rebarbara levelekhez, ezek még hatékonyabbak lesznek.

Eredményteljes használnak sárgarépa levét, glüber-só oldatot, sőt apró szalmadarabkákat is. Olyan szelidebb szárnyasoknál, melyek esetleg kezünkbe esnek, bekenhetjük a has tájékát faolajjal. Kevésbé kezes szárnyasoknál ez a módszer nem ajánlatos, mivel a megvárt szárnyasok baja csak fokozódik ezáltal.

A nátha és influenza sem ritkaság náluk. Tünetként a kis énekes rekedt lesz s nem dalol; rendszerint ha túlfűtött helyiségben, a nyitott ablakon a téli hidege, vagy általában nagyobb hőváltozások érik, meghűl és náthát kap.

A baj jelentkezésekor egyformán mérsékelt hőfok helyiségben kell tartani. Egyebekben a természet segítői fog a bajon. Ha az mégis makacsnak mutatkozik, gőzfürdőfőle segíthet rajtuk. A kalitot kosárba kell tenni, a fonott kosarat letakarni s egy forró víztől párolgó fazékra helyezni addig, míg a párologás tart. Azután a kalitot, megfelelő mérsékelt helyre visszaakaszthatjuk.

* * *

Ezek volnának az ősmertebb s tünetekben is szembeelőbbi szárnyasbetegéségek. Vannak azután egyéb apró, sőt alig fölismerhető bajok is. Az apróbb bajok közé tartozik a zsírmirigyek megkeményedése. A test néhol merevebb lesz s a szárnyas nyugtalanul csipdesi mirigyzeit. A kemény mirigyeket langyos olajjal vagy olvasztott disznózsírral lehet beecsetelni; ez meg fogja puhítani a mirigyeket s a baj csakhamar el fog enyhélni. A szemhéjak néha megvastagodnak; ezeket tiszta vízzel kell kezelni; esetleg pár csöpp pokolköz oldattal ecsetelni. Használnak kénvírtartó is.

Mindezen elősorolt bajok megállapításánál a gyógykezelésénél, a természet támogatás szakértelem, gyöngéd és ügyes kezeléssel kell kiegészíteni.

* * *

Befejezésül még megemlíthetem a szárnyasvilág nagyszámú parazitáit. Az élősdiektől győttör szárnyas, szakadatlanul izeg-mozog, tisztogatja magát s tollazatát, csipdesi mirigyzeit, egyzovály folyton nyugtalanodik s azon van, hogy az élősdiek előidézze kellemetlen viszkeztégtől szabaduljon. A szárnyast alaposan meg kell vizsgálni, bőrt községes rovarrporral behinteni s teljesen új, tiszta kalikba helyezni. A kalitok s általában a szárnyasok lakásának összes hézagait, repedéseit időszakonként benzinnel lehet leönteni. Mi sem őldösi hatékonyabban a szárnyasok parazitáit, mint a benzint; miután e folyadék s átható szaga gyorsan illan, nem lesz az kellemetlen sem a szárnyasra, sem a szoba lakóira.

Repedezett, ócska kalitokat ne használjunk; ha már éppen más nem áll rendelkezésre, az összes repedéseket be kell vonni ablaktapasszal. Miután az élősdiek a szárnyasvilág legmakacsabb ellenei, éneklőink gondozásában az állandó felügyelet és pedáns tisztaság nem mellőzhető. Ha már édes zavukban, lelket, szívet, nemesítő dalukban nemcsak az erdők zugaiban, hanem otthon is gyönyörködni kívánunk, részesítsük őket legalább megfelelő ellátásban és gondos ápolásban.

A lóhus.

Az Orsz. Közegészségügyi Egyesület egyik utóbbi ülésén dr. Kaiser Károly nagyérdéki felolvasást tartott a lóhusról.

Bevezetőül a husvizsgálat történetét ismertetette igen nagy vonásokban. Ezután áttért a lóhúsevés történetére. Elmondotta, hogy a földtani buvárlatok tanúsága szerint a ló az emberrel egyidőben jelent meg. Valószínűnek látszik, hogy már az ősember is lóhússal élt s a lovat elsősorban husáért szelidítette meg. A nagy népvándorlás korában általánosan ették a lóhúst s áldozatul is hozták.

Julianus 1256-iki feljegyzései és később Anonymus iratai is említik, hogy őseink ették a lóhúst és csak a keresztény papok tilalma vetett véget a lóhús-fogyasztásnak, de midőn I. Endre uralkodása alatt rövid időre újra feléledt a pogányság, azzal együtt a lóhús-fogyasztás is szokássá lett. Az egyptomiak sem sertés- sem lóhúst nem ettek.

A zsidóknak Mózes tiltotta meg a lóhúsevést, a keresztényeknek III. Gergely pápa Bonifácus apostol utján, de tilalmával csak a barbár szokások megszűnését óhajtották elérni. Utóda Zachariás pápa szintén megerősítette a tilalmat. Ázsiában a lóhúst mindig ették s ez is a kizgizeknek és tatároknak, ma is legkedvesebb pecsényéje a fiatal csikóhus.

Száz év óta Európa népei is visszatértek a lóhús-fogyasztáshoz. Az olaszok voltak az elsők, kik szalámiba felhasználták. 1808-ban Kopenhágá ostrománál Dániában királyi rendelet engedélyezte a lóhúsevést; s a francziák Páris ostromakor 65,000 lovat ettek meg, ez alkalommal állítólag a takonykóros lovak is megették minden baj nélkül. Napoleon hadjáratai alatt is sok lóhúst fogyasztottak.

A Német birodalomban a müncheni állatvédő egyesület volt az első, mely a lóhús-fogyasztás érdekében mozgalmat indított. Az első lóvágóhid Blume s Spinola állatorvosi tanintézeti tanárok kezdeményezésére 1847-ben Berlinben épült fel, példáját nemcsak a Köln is követte, s 1890-ben Németországban 431 lóvágóhidon 53,281 lovat vágtak. Ugyancsak 1847-ben létesült a linzi lóvágóhid is, az első lóhus-bankettet is itt adták, melyen 42 orvos vett részt. Az osztrákok eleinte ellenességgel fogadták a lóhúst, de 1850-ben már Ausztria egész területén ették és ma már kétszáznál több lómészárszék van Bécsben.

Budapesten 1882-ben merült fel első ízben a lóhús-fogyasztás eszméje, de ekkor a közegészségügyi tanács elvetette az indítványt, mert nem volt elég képzett állatorvosa, aki a husszemlélt ellása.

A felolvasó itt kiemelte, hogy az Orsz. Állatvédő Egyesület, és Monostori Károly főiskolai tanár nem szüntek meg a lóhús-fogyasztás érdekében munkálkodni.

Monostori 1896-ban megírt tanulmányát az Orsz. Állatvédő Egyesület 1897-ben a tanácshoz beterjesztette s ujlóg kérte a lóvágóhid felállítását. Tormay és Hutrya javaslatára a tanács ugyanis már 1891. októberben elvben elhatározta a lóvágóhid építését, de ez csak elv maradt. A tervek készítésén, a vágóhid területének ki-

jelölésén stb. mult, hogy az eszme csak 1905. szeptemberben vált valóra, midőn a nagyművi huszdraság arra indította Mely Béla dr. fővárosi tanácsnokot, hogy hatóságú lóvágóhidat és húsüzemeket állíttson fel.

A felolvás ajánlotta a lóhúsevést, már csak azért is, mert a ló nagyon válogatos az ételében, általában s egyébként is nagyon tiszta állat, ezenkívül borsókakór, trichinosis sohasem, gümőkór pedig nagyon ritkán támadja meg; különben is a hatóság felvevőlete mellett *kizárólag egészséges és jó kondícióban* levő állatok kerülnek vágóhídra.

Ezután áttért a lóhús ismertetésére.

A lóhús izmai között kevesebb a zsírszövet, ezért kissé szívósabb, mint a marhahús, de ha spékelt és fűszerezve készítik el, nagyon izletes. A főtt lóhús edeskes. A zsír lágy, de nagyon jó; a fogyasztók elkapkodják. A lóhúsból készült leves nagyon tápláló. A lóhús fehérjében gazdagabb, zsirtartalomban szegényebb, mint a marhahús.

A lóhús fogyasztás egyre terjed, elcinte 18, most 100—140 lovat vágának hetenként.

Ezután veitett képeken bemutatta a lóhús feldolgozásának módját; végül pedig friss lóhúst és lóhúskészítményeket.

A jelenvolt közönség a felolvást élénk tapsal honorálta.

IRODALOM.

Közgazdaságunk némely bajairól. Irta és Krassó-Szörény vármegye Gazdasági Egyesületének tisztelettel ajánlja: *Tafferner Béla.*

Csak nemrég ismerteltük és méltattuk szerzőnek „Az állatvédelem közgazdasági és erkölcsi hasznáról” című dolgozatát és most ismét egy kis munka fekszik előtünk, melyről csak a legnagyobb elismeréssel kell megemlékeznünk. Ez is terjedelmében szerény, mindössze 48 lapra terjedő füzet, de tartalmában annál gazdagabb. Szerző a meggyőződésnek teljes erejével az életből és saját tapasztalásából merített adatok támogatásával és egy erőteljes és lelkesedéssel vezérelt érveléssel állítja előnk azt az anyagi és erkölcsi veszedelmet, mely az állatvédelem eszméinek elhanyagolásából keletkezik, mely nemzetgazdaságunk oly fontos tényezőjét képező állatállományban fekvő nemzeti vagyton rongálásában egy-est, a nép erkölcsének és hajlamainak elvadászásában másrészt nyilvánul. A szerző felhívja a kormányt és közigazgatás, a társadalom és gazdasági egyesületek figyelmét arra, hogy minden módon és eszközzel oda hassanak, hogy az állatokkal való emberséges bánásmód szükségét és hasznát közigazgatási intézkedésekkel, szabályrendeletekkel, másrészt pedig állandó oktatással, jutalmakkal biztosítani és a nép körében meggyökeresíteni igyekezzenek. Nem csekély érdeme e munkának az, hogy valóban lelkes érveléssel és meggyőző bensőséggel utal arra a szoros kapcsolatra, mely a vallásosság és erkölcsi nevelés között létezik, és melyek egye-

dül nyújthatják a kellő alapot arra, hogy emberséges leköltető, az állatokkal is emberségesen bánó emberekkel legyen dolgunk. A szerzőnek ezt a munkáját a Krassó-Szörény vármegyei Gazdasági Egyesület — értesülésünk szerint — 500 példányban megrendelte, s ugyancsak 500—500 példányt német és román nyelven is, hogy azt tagjai sorában terjeszthesse. A nevezett gazdasági egyesülettel a szép és okos intézkedéssel nemcsak gazdasági érten, hanem a néprévelés körül is dicsőre méltó érdemeket szerzett és oly példát szolgáltatott, melyre nézve csak azt jegezhetjük meg, hogy az minden tekintetben: méltó arra, hogy az ország valamennyi gazdasági egyesülete által felkaroltassék. A munka Lugoson 1906. Virányi János könyvnyomdájában jelent meg. m. i.

A madarak és fák napja Magyarországon. (Történeti vázlat.) Irta: *Herman Ottó*, a magyar ornithológiai központ főnöke.

Ezen címmel szerző történeti vázlatot írt a hazai madárvédelemről. (Magyar és német szöveggel.) Előszavában megemlékezik *gróf Apponyi Albert* 26,120,906. sz. rendeletéről, mely a madarak és fák napja intézmény meghonosítását rendeli el és kifejti mint látott a rendelet napvilágot.

Kronologikus sorrendben ismerteti a hazai madárvédelem fejlődésének mozzanatait 1892—1906-ig, vagyis a fenti rendelet megjelenéséig.

Ezután „Okmányok” fejezete alatt ismerteti Herman Ottó 1900. évi február hó 25-én az Orsz. Állatvédő Egyesület közgyűlésén tett indítványát. Ráér a 83,906. sz. a. az Orsz. Állatvédő Egyesületnek a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz e tárgyban tett memorandumának, s ugyancsak az Orsz. Állatvédő Egyesületnek Herman Ottóhoz szintén fenti szám alatt megkeresésének, Herman Ottónak a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz 357,906. sz. felterjesztésének teljes szövegben való ismertetésére.

Részelesen ismerteti a legutóbbi felterjesztésre kiadott 26,120,906. sz. miniszteri körrendeletnek teljes szövegét és az ezen körrendeletre köszöntképpen általa 422,906. sz. a. felterjesztését, amelyben egyszersmind ezen intézmény keresztülvételének módjait említi meg és a maga részéről javaslatot tesz, hogy évenként 200, 100 és 50 koronás díjak állítsanak be a kultuszárca költségvetésébe, oly tanítókat jutalmazására, a kik a madárvédelem terén különös érdemeket szereztek, javasolja oklevelek kiadását is.

Végaszavában megemlékezik *Darányi Ignác* miniszter ez évi 3686. eln. I. A. I. sz. alatt kelt utasításáról, melyben az ornith. központot utasítja, egy oly tervezet benyújtására, mely a hasznos madaraknak a kincstári és állami kezelésben álló erdőkben való messzemenő megvédését lehetővé tegye.

Minde ki, aki a madárvédelem iránt érdeklődik, megtalálja e munkácskában mindazt, ami a hazai madárvédelemre vonatkozik.

A munkát a Magyar Ornithológiai Központ bárkinék szívesen megküldi. Dr. K—é.

VEGYESEK.

Szokatlan ünnepély folyt le mostanában *Jokohamában*. Százezrekre rugó néptömeg jelenlétében japán telkészek állottak az oltár elé, mire hosszu sorban elvonultak előlták a lezajlott orosz-japán háború hősei, mindegyikük hangos szóval dicsérte a csatáféren elhullott Iova bátorságát, ragaszkodását, kitartását és okosságát. S nem egy kemény férfinak kicsordult a köny a szeméből, midőn észbe jött a háború borzalmaiban hű osztályosa: paripája. Az egész ünnepély alatt senkinek ajkát sem torzította el gnyos vagy cinikus mosoly. A szeretet és lelkes idealizmus klasszikus honában mindenki természetesnek találta azt, hogy a harcos kegyelettel emlékezzék meg hű bajtársáról még akkor is, ha az a bajtárs — állat. A „művelt”-nek híresztelt nyugaton ilyen ünnepély a lehetetlenségek közé tartoznék. S ha valakinek mégis észbe jutna ilyen rendezni, jutalma: gnyukacaj lenne.

Törhetetlen hűség. Egy grammat-neusiedli tanítót egy kutya megmárt s mivel sebe hosszan tartó gondos kezelés mellett sem gyógyult, a tanító buskomorrá lett s még kedves borzkutyáját — mely pedig óraszámra kísérte utain — sem űrte maga mellett. Végül öngyilkos lett. A kutyát a halotias szoba elől sehogysen lehetett elkergetni. A temetés alkalmával csallakozott a menethez s csak erőszakkal lehetett a sir mellől eltávolítani. Napokon át bebarangolta holt gaz-

dája sétautait. Midőn a tanító bátyja megérkezett, hogy a halott ingóságait átvegye, magával vitte a kutyát is, de az megszökött tőle s másnapra ismét Grammat-Neusiedben volt. Új gazdája nem restelte a fáradságot s érte jött, a kutyát ezután három hétig nem látták Grammat-Neusiedben. De két hónappal gazdája halála után egyszerre csak megjelent s gazdája sirja mellett üldögéll. Röviddel ezután az állatot kiirtották, hogy az örökös vándorlástól megkíméljék.

Felolós szerkesztő: Dr. KUKULJEVIĆ JÓZSEF.

Az Orsz. Állatvédő Egyesület

Állatvédőháza

BUDAPEST,

IX., Ernő-utca 11—13.

(a Ludovika közelében)

kutyák furdetését mér-
sékelt díjazásért eszközli.

Cyphers Incubator Társaság Buffalo

(Amerika)

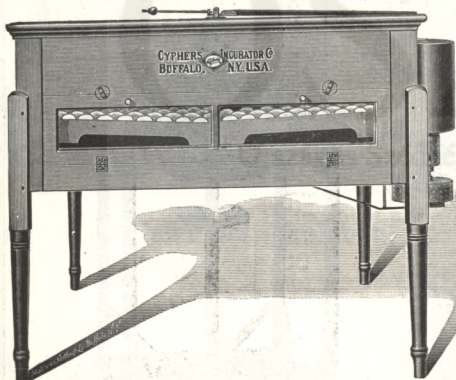
A világ legnagyobb

baromfi-keltető-gép gyára.

Tíz év alatt több mint 100.000 darab gépet szállított a gyár mind az öt világrészbe.

Kizárólagos vezérképviselőség Magyarország részére. Szövetkezettünkél.

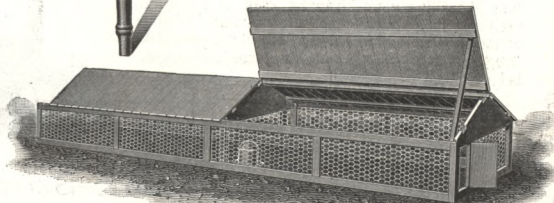
A keltető-gép előnye: 1. Hogy bármikor, tehát éppen olyan időben, mikor a fiatal baromfinak magas ára van, állíthatunk elő piaczképes árut.
2. Nincs annyi vesződség a géppel, mint a kottló etetésével és tisztántartásával.
3. A gép megbízhatóbb mint a kottló, mert nem hagyja el a tojásokat.

A „Farbwerke Hoechst” cég Galloserin baromfi choleraszéruma

Kovács-féle „Unicum” tyukcsapófészek kizárólagosan. Továbbá baromfi-advarok, telepek berendezése valamint az összes czikkék a baromfi-tenyésztéshez, ugyisntén a Fattinger húsrostos baromfi eledel és az erőtakarmánygyár orpington mellette rovar és húsrostos baromfi-takarmánya legutánoyosabban beszerezhetők a

MAGYAR MEZŐGAZDÁK SZÖVETKEZETÉ-nél Budapest, V. Állotmány-u. 31.

IFJ. KÜHNEL MÁRTON állami támogatással létesült
ELSŐ MAGYAR FÉSZEKODUGYÁRA
 BARANYA-KÁRÁSZON (u. p. Szászvár)

Szerződésileg kötelezve kizárólag a M. Ornithologiai Központ által megállapított mesterséges fészekoduminták gyártására s ennek fejében a nevezett intézet védőjegyét (M. O. K. betűket) alkalmazhatja készítményein.

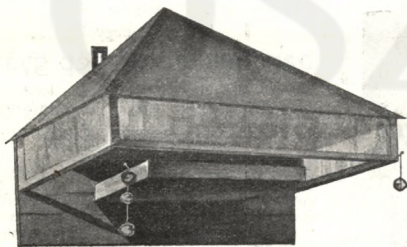
1906-tól kezdve gyártja a mellékelt ábrán látható odumintát **A** és **B** nagyságban (A kisebb, B nagyobb).

A minta: Az összes odulakó **czinegék**, továbbá a csuszka, fakusz, nyaktekercs, kormos légykapó, kerti rozsdafarku és a kis fakopáncs számára.

B minta: Különösen a **szénczinege**, továbbá az **A** mintánál felemlítették számára is.

Mindkét minta szerszám nélkül leemelhető fedéllel készül. Legcélszerűbb $\frac{2}{3}$ rész **A** mintát és $\frac{1}{3}$ rész **B** mintát beszerezni.

Készülnek ezenkívül tágnilyásu odvak is **C** jeggyel, szürke légykapó, házi rozsdafarku és fehér barázdabilégető számára.

Téli etetőket is készít a gyár 2 mintában, u. m.: **etetőszekrény** és **etetőgunyhó**. Utóbbit egészben is szállítja vagy kívánatra csak a felsőrészt, melyet a megrendelő maga állít lábakra. Mindkét etetőt fűvezetés nélkül szállítja, a közönséges ablakfüvedgarabokat a megrendelő egyszerűen szögekkel erősítheti a keretekbe.

Bővebb felvilágosítással a gyár árjegyzéke szolgál. A fent jelzett gyártmányok a

Magyar Mezőgazdák Szövetkezetében
 is megrendelhetők.

ÁLLATVÉDELME

o o o A MAGYARORSZÁGI ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLETEK KÖZLÖNYE o o o

o o KIADJA AZ ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLET BUDAPESTEN o o

IX., Ernő-utca 11-13. sz. Telefon 85-12.

Ezen lap közleményeinek utánnyomását nemcsak szívesen megengedjük,
hanem tisztelettel kérjük is.

Megjelenik egyszer havonként. || Előfizetési ára 1 évre 2 korona

III. ÉVFOLYAM 1906. SZEPTEMBER : : 9. SZÁM : :

Az állatvédelem az iskolában.

(Két közlemény.)

I.

„Az ember kötelességeiről” szóló fejtegetéseim záró soraiban*) reá mutattam arra, hogy az emberiség nemis irányban való haladásaért küzdő emberbarátok és államférfiak kötelességének ismerem, hogy erélyesen szorgalmazzák az állatok ismerésének és szeretetének az iskolákban való általános tanítását, hogy ezáltal a valódi humanizmus megértésére és gyakorlására fogékony nemzedékek neveltsenek.

Az iskolai nevelésnek a szánalom ébresztésére, a szeretet fejlesztésére, a természet, elsősorban pedig minden élőlény megismerésére és megkedvelésére és általában a szív és kedély művelésére való irányítása nem állatvédelmi, hanem általános paedagógiai szem-

pontból a humanizmus haladásának elsőrendű követelménye. Lafontaine a gyermekorról azt mondja: „Cet age est sans pitié.*) Az a mindennapi tapasztalat, hogy a gyermekek úgyszólván ösztönszerűleg virágokat szétéptnek, játékokat és egyéb tárgyakat szétörönek és rombolnak, kutyát, macskát vernek stb., Lafontaine mondásának igaz voltát bizonyítják. A gyermekkorban túlsúlyra vergődik a kis ember önzete, mely gondatlan vagy gyenge szülők vezetése vagy inkább nem vezetése mellett már a zsenge gyermekkorban annyira fokozódik, hogy a gyermek minden fajta zsarnokságra, rombolásra és erőpróbára vetemedik, mely hatalmában áll és melyben kedve telik. Pestalozzi szerint a gyermekben rejlő ezt a zsarnokoskodást, kegyetlenkedési és rombolási vágyat a szeretet fejlesztése és gyakorlása útján lehet és kell ellensúlyozni. Ha a gyermek szereti édesanyját, akkor szeretni fogja mindazt, a mit édesanyja szeret: a kis

*) Az Állatvédelem júliusi számában.

*) „A gyermekben nincsen irtalom.”

